

РОБОТА З ОБРАЗОМ СІМ'Ї У ДИТЯЧО-БАТЬКІВСЬКОМУ КОНСУЛЬТУВАННІ ЗА ДОПОМОГОЮ МАЛЮНКІВ ТА МЕТАФОРИЧНИХ АСОЦІАТИВНИХ КАРТ

Найчастіше робота психолога над запитом в галузі дитячо-батьківських відносин розпочинається зі спілкування з батьками, які звернулися по психологічну допомогу. Початковий запит клієнта-батька може зводитися до прохання «попрацювати з дитиною», «змінити її», «вплинути на неї та її поведінку», навчити безконфліктному спілкуванню в сім'ї, допомогти з чимось впоратися, подолати складну життєву ситуацію і т. ін. Рідко батьки усвідомлюють необхідність першочергової психологічної та психотерапевтичної роботи не тільки (і не стільки) з їхньою дитиною, а саме з ними самими. Часто клієнт-батько не готовий до власних змін і трансформацій, хоча б на рівні уявлень про свою дитину і ставлення до неї.

У зв'язку з цим, розглядаємо необхідною роботу з образом сім'ї на всіх етапах дитячо-батьківського консультування; вважаємо, що така робота дозволить уточнити клієнтський запит і здійснити первинну діагностику ситуації в сім'ї на перших етапах консультування (перша зустріч з батьками, друга спільна зустріч з батьками/одним з батьків і дитиною), відстежити динаміку і результативність консультування на завершальних етапах. Проведення спільної роботи з образом сім'ї в форматі «батьки (батько та/або мати) / дитина» також матиме терапевтичний ефект для її учасників.

Перед тим, як приступити до роботи з образом сім'ї в дитячо-батьківському консультуванні, фахівцю може бути корисним певне «провітрювання» і «пожвавлення» власних професійних смислів і уявлень про дитячо-батьківські відносини, проблеми взаємодії між батьками і дітьми, образ сім'ї та ін. Погодимося з висловлюванням Гудрун Буркхарт: «Ми звикли задавати запитання іншим, але чи завжди ми задаємо правильні запитання собі самим? Ми можемо вчитися цьому, вправлятися в цьому. Завдяки правильним запитанням ми стаємо більш усвідомленими, ніж коли отримуємо відповіді» (Г. Буркхарт, 2019:7). Вважаємо, що ставлення запитань самому собі як фахівцю, допоможе психологу бути більш усвідомленим в процесі консультування. Перелік запитань для попередньої рефлексивної роботи психолога, що налаштовує його на роботу з образом сім'ї в дитячо-батьківському консультуванні, може бути таким: «Що таке образ сім'ї в моєму розумінні, і як його можна дослідити, яким способом

«опредметити?»), «Чи використовую я роботу з образом сім'ї в дитячо-батьківському консультуванні? Якщо так, то на яких етапах роботи з сім'єю?», «Як саме я працюю з образом сім'ї під час дитячо-батьківського консультування? (Які методи і прийоми роботи використовую?); «З ким здійснюється така робота? (З батьком, з дитиною, з усією родиною, ін.)»; «Що у мене виходить в роботі з образом сім'ї, а що не виходить, що хотілося б удосконалити?»; «Чим корисна така робота для сім'ї в цілому і кожного з її членів, задіяних в психологічному консультуванні?»; «Що мені зазвичай дає така робота? На які запитання я шукаю відповіді, працюючи з образом сім'ї? Чи отримую я відповіді?» та ін.

Ефективними для роботи з образом сім'ї вважаємо проєктивні техніки, зокрема, використання малюнкових методик і роботу з метафоричними асоціативними картами (МАК). Аналіз малюнків сім'ї дає можливість виявити структуру сім'ї та особливості сімейних взаємин у сприйнятті окремих членів сім'ї; розподіл сімейних ролей і функцій; типи сімейних контактів. Робота з МАК, дозволяє поглибити актуальний образ сім'ї, розглянути сім'ю в цілому і кожного з її членів через призму різних метафор. Для конструювання образу сім'ї за допомогою МАК рекомендуємо використовувати набори, що включають в себе портрети людей і зображення тварин або рослин (наприклад, українські МАК «Люди и звери» (автор Ніка Вернікова), німецькі «PERSONA», «PERSONITA» (автор Моріц Егетмейер), російські «Дерево как образ человека» (автори Г. Кац, К. Мухаматуліна)). Для аналізу сімейних взаємин, сімейних ролей, ключових дій кожного з членів сім'ї рекомендуємо використовувати МАК з зображеннями рук (МАК «Руки», автор Т. Бородулькіна), з огляду на величезну різноманітність як об'єктивних характеристик руки, так і символічних (Т. Бородулькіна, 2017).

Спільний розгляд і обговорення членами однієї сім'ї – батьками і дитиною / дітьми – отриманих з малюнків і метафоричних карт колажів сім'ї, що модерується досвідченим психологом, може стати не тільки додатковою діагностичною процедурою, але і терапевтичною формою взаємодії для сім'ї. А спільні відповіді на поставлені психологом запитання: «Що здивувало в сімейному колажі іншого члена сім'ї?», «Як сприйняв свій образ в сімейному колажі іншого?», «Чи були збіги в сімейних колажах?», «Як створені колажі сім'ї доповнюють один одного?» і т. ін. – сприятимуть поглибленню уявлень про свою сім'ю у кожного учасника такої роботи.